

Ergen Polikliniğine Başvuran Olguların Sosyodemografik Özelliklerinin Değerlendirilmesi

The Assessment of Children's Socio-Demographic Features at the Adolescent Outpatient Clinic

Y. Kenan Haspolat¹, Müsemma Karabel², Duran Karabel², Selvi Kelekci², Tuba Tuncel², Velat Şen², Ünal Uluca², İlhan Tan²

ÖZET

Amaç: Araştırmamızda bölgemiz ergenlerini tanımlayarak gereksinimlerini belirlemek, problemleri saptayarak çözümlere odaklanmak ve bundan sonra planlanacak çalışmalarına destek olmayı amaçladık.

Yöntemler: Ergen polikliniğine son 6 ayda gelen hastalar geriye dönük incelendi. Demografik bilgiler, vücut kitle indeksi (VKİ), okul durumu, ders başarısı, alışkanlıkları, geçirilen travmalar ve psikososyal durumları ile ilgili veriler kaydedildi.

Bulgular: 124'ü kız, 244 ergen çalışmaya alındı. Yaş ortalaması 12,99 ± 1,89 yıl (10-18 yıl) idi. Ergenlerin %48,3'ü düşük VKİ'ne sahipti. Sigara kullanımı %32,4 (n=79) olup erkeklerde daha fazlaydı. Sigara kullananlarda hem okul başarısı daha düşüktü (p=0,002), hem de intihar düşüncesi daha fazlaydı (p<0,001). Ailesinde intihar öyküsü olanların, intihar girişiminde bulunmuş olma veya intihar düşüncesine sahip olma oranı daha yüksekti (p=0,005, p=0,022, sırasıyla). Fiziksel şiddet görenlerde intihar girişiminde bulunmuş olma veya intihar düşüncesine sahip olma oranı daha fazlaydı (p=0,011, p=0,001, sırasıyla). Psikolojik şiddet görenlerde, intihar girişiminde bulunmuş olma veya intihar düşüncesine sahip olma oranı daha yüksekti (p<0,001, p<0,001, sırasıyla).

Sonuç: Ergenlik döneminin en sağlıklı şekilde tamamlanması için başta ebeveynler ile onlara sağlık, eğitim ve bakım hizmeti sağlayanlar, döneme özgü sorunlar konusunda bilinçlendirilmeli, ergenlere özel hizmet veren merkezler oluşturulup, devlet ve özel kurumlarca desteklenmelidir.

Anahtar kelimeler: Ergen, sosyodemografik özellikler, sigara, malnütrisyon.

ABSTRACT

Objective: In this study, we investigated socio-demographic characteristics of adolescents living in our region.

Methods: Were analyzed, retrospectively, patients admitted Dicle University Faculty of Medicine' adolescent outpatient clinic. Demographic data, body mass index (BMI), medical history and family background, school status, academic achievement, habits, trauma and psychosocial status were recorded.

Results: Of the 244 adolescents, (124/%) were females. The average age of cases was 12.99 ± 1.89 years (10-18 years). 48.3% of adolescents were low BMI. The smoking rate of 32.4% (n=79) and was higher in men. In smokers, school performance was lower (p = 0.002), and the rate of suicidal idea was higher (p < 0.001). In those with family history of suicide, the rate of suicidal thoughts or attempted suicide was higher (p = 0.005, p = 0.022, respectively). Similarly, in cases exposed to physical violence, the rates of attempted suicide or suicidal thoughts were higher (p=0.011, p=0.001, respectively). In addition, in cases exposed to psychological violence the rates of attempted suicide or suicidal thoughts were higher (p<0.001, p<0.001, respectively).

Conclusion: Adolescents, for they can complete this period in a healthy way, health-care services, education units, especially their parents, should be made aware of the adolescence period-specific problems. Additionally, special centers customized adolescents, should be created and supported by state and private institutions.

Key words: Adolescent, sociodemographic features, cigarette, malnutrition.

¹ Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları AD, Çocuk Endokrinoloji BD, Diyarbakır, Türkiye

² Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları AD, Diyarbakır, Türkiye

Yazışma Adresi /Correspondence: Müsemma Karabel,

Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları AD, Diyarbakır-Türkiye Email: musemma.alagoz@gmail.com

Geliş Tarihi / Received: 08.11.2015, Kabul Tarihi / Accepted: 29.12.2016

Copyright © Dicle Tıp Dergisi 2016, Her hakkı saklıdır / All rights reserved

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü [DSÖ], ergenlik dönemini 10-19 yaş arasındaki dönem olarak tanımlamıştır. Ergenlik dönemi fırtınalı, dengesiz, değişken, çatışmalı, stresli bir dönemdir [1,2]. Bu dönem kendine has fiziksel ve psikolojik değişikliklerle karakterizedir ve bebeklik çağından sonraki ikinci hızlı gelişme bu dönemde yaşanır [3]. Ergenlerin bu dönemi en iyi şekilde tamamlayıp ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı ve aktif erişkinler olarak toplumda yer almalarının sağlanması için onların fizyolojik özellikleri, ihtiyaçları, sıkıntıları iyi bilinmelidir [1]. Ergenlikte elde edilen her türlü kazanım, erişkin bireyin yapıtaşıdır. Ergeni ve ergenin yaşadığı ortamı tanımak, döneme özgü sorunların çözümünde ilk basamaktır.

İstanbul'da lise öğrencileri üzerinde yapılan "Cerrahpaşa Gençlik Sağlığı Araştırması-2000", ergenlik döneminde sağlık açısından riskli davranışların boyutunu ortaya koyan ilk verilere sahiptir [4]. Ancak hem bu konuda daha fazla çalışmaya hem de ergenlerin takip edilebileceği özel sağlık birimlerine ihtiyaç vardır. Bu yazıda, bölgemizde yaşayan ergenlerin sosyodemografik özellikleri ve alışkanlıkları incelenmiştir. Bilindiği kadarıyla çalışmamız, bölgemizden bildirilen ilk araştırmadır.

YÖNTEMLER

Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Pediatri Anabilim Dalı ergen polikliniğine son 6 ayda başvuran ergenler, geriye dönük olarak değerlendirildi. Olguların demografik bilgileri, boy, kilo, vücut kitle indeksi (VKİ), özgeçmiş ve aile geçmişi, okul durumu, ders başarısı, alışkanlıkları, geçirilen travmalar ve psiko-sosyal durumları ile ilgili veriler kaydedildi.

VKİ hesaplamada; vücut ağırlığı (kg) / (boy (m)²) formülü kullanıldı. VKİ 18.5 kg/m²'nin altında ise zayıf, 18.5-24.9 kg/m² arasında ise normal kilolu, 25 kg/m² üzerinde ise fazla kilolu olarak kabul edildi.

Veriler SPSS 15.0 kullanılarak analiz edildi. İstatistiksel analizler Ki-kare, Student's t-test ve Mann-Whitney U testi kullanılarak yapıldı.

SONUÇLAR

Çalışmaya 244 ergen (124 kız ve 120 erkek) alındı. Ergenlerin sosyodemografik özellikleri tablo 1' de gösterilmiştir.

Tablo 1. Sosyodemografik özellikler

Özellik	Sayı	%	Özellik	Sayı	%
Cinsiyet			Alışkanlıklar		
Kız	124	50,8	Spor yapma	112	45,9
Erkek	120	49,2	Sigara kullanımı	79	32,4
Vücut Kitle İndeksi			Travma öyküsü		
Düşük	115	48,3	Cinsel	7	2,9
Normal	113	47,5	Psikolojik	32	13,1
Yüksek	10	4,2	Fiziksel	115	47,1
Eğitim düzeyi			İntihar öyküsü		
İlkokul	54	22,1	İntihar girişimi	9	3,7
Ortaokul	135	55,4	İntihar düşüncesi	36	14,8
Lise	55	22,5			
Okul başarısı					
Takdir	35	14,3			
Teşekkür	89	36,5			
Hiçbiri	120	49,2			

Ergenlerin yaş ortalaması 12,99 ± 1,89 yıl (10-18 yıl) olup, ağırlık ortalaması 43,60 ± 12,20 kg, boy ortalaması 150,52 ± 13,94 cm idi. Ortanca vücut kitle indeksi (VKİ) kızlarda 18,96 kg/m², erkeklerde 17,97 kg/m² idi (p=0,182). Düşük VKİ saptanma oranı kızlarda %44,4, erkeklerde %50 olup, genel olarak bakıldığında tüm ergenlerin %48,3'ünün düşük VKİ'ne sahip olduğu görüldü. Yüksek VKİ saptanma oranı ise %4,2 idi (erkeklerde %4,17 ve kızlarda %2,42).

Anne çalışma oranı %4,5, baba çalışma oranı %86,5 idi. Babaların %70,5'i serbest meslek, %16'sı ise resmi meslek sahibiydi. Anne yaşı ortalaması 39,19 ± 6,53 yıl, baba yaşı ortalaması 43,50 ± 7,21 yıl olup, kardeş sayısı ortalaması 5,35 ± 2,46 idi. Tek çocuk hiç yoktu.

Eğitim düzeylerinin dağılımı; ilkokul (%22,1; n=54), ortaokul (%55,4; n=135), lise (%22,5; n=55) şeklindeydi, devlet okuluna gidenler %97,1, özel okula gidenler %2,9 oranındaydı. Başarılı kabul edilen (takdir ve teşekkür alan) ergen oranı %50,8 (n=124) idi. Babası işsiz olanlarla, resmi işte çalışanların okul başarıları kıyaslandığında, babası resmi işte çalışanların teşekkür veya takdir alma oranı istatistiksel olarak anlamlı ölçüde daha yüksekti (p<0,001).

Sigara kullanımı, %32,4 (n=79) (kızlarda %25,8, erkeklerde %39,2) gibi yüksek bir oranda

saptandı. Ergenlerin %20,9'u sigaraya arkadaş ortamında alıştığını belirtti. Aile ortamında sigarayla tanışanlar ise %11,9 oranındaydı. Tüm ergenler içinde, ailede sigara kullanımı oranı %70,9 (n=173) iken, sigara içen ergenler arasında bu oran %77,2 idi. Ancak ailede sigara kullanımı ile ergenin sigara içmesi arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmadı (p=0,158). Ancak sigara kullananlarda takdir veya teşekkür alma oranı istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha düşüktü (p=0,002). Yine sigara kullananlarda intihar düşüncesi (%26,6), kullanmayanlara (%9,1) göre istatistiksel olarak anlamlı olarak daha fazlaydı (p=0,000, OR=3.62)

Amatör olarak spor faaliyetlerine katılma oranı %45,9 (n=112) olup, fiziksel şiddete uğradığını bildirenlerin oranı %47,1 (n=115) idi. Bu olguların %98,3'ü (n=113) şiddet ortamı olarak aileyi ifade etmekteydi. Psikolojik şiddet öyküsü %13,1 oranındaydı. Cinsel tacize uğradığını bildirenler %2,9 (n=7) idi ve bu olguların %85,7'si aile içinde cinsel tacize maruz kaldıklarını ifade ettiler.

İntihar girişimi öyküsü 9 ergende (%3,7) olup, intihar düşüncesi 36 ergende (%14,8) ergende saptandı. Ailesinde intihar öyküsü olanların, intihar girişiminde bulunmuş olma veya intihar düşüncesine sahip olma oranı istatistiksel olarak anlamlı ölçüde daha yüksekti (p=0,005, p=0,022, sırasıyla). Ek olarak, fiziksel şiddete uğradığını bildirenlerde, fiziksel şiddete uğramayanlara kıyasla intihar girişiminde bulunmuş olma veya intihar düşüncesine sahip olma oranının da istatistiksel olarak daha yüksek olduğu görüldü (p=0,011, p=0,001, sırasıyla). Yine psikolojik şiddete uğradığını bildiren ergenlerde, intihar girişiminde bulunmuş olma veya intihar düşüncesine sahip olma oranı diğer gruba kıyasla istatistiksel olarak anlamlı ölçüde daha yüksek saptandı (p<0,001, p<0,001, sırasıyla).

TARTIŞMA

Ergenlik biyopsikososyal bir gelişim dönemidir. Bu dönemde ergenin karşılaşacağı sosyal ortam toplumdaki topluma, kültürden kültüre farklılıklar göstermektedir [5]. Yaşamın amacı olan ve yaşama anlam katan çocukların sevgi, saygı ve anlayış içinde büyütülmeleri; ihtiyaç duydukları desteğin sağlanması, toplumda katılımcı, kendine güvenen ve üretken bireyler olmaları açısından çok önemlidir [6]. Tüm bu nedenlerle ergenlik dönemi sorunları-

nı dikkate almak, sorunlarla baş edebilmede ergeni desteklemek, kaçınılmaz bir gereksinimdir. Bu bağlamda biz de, araştırmamızda, bölgemiz ergenlerini tanımlayarak, gereksinimlerini belirlemek, problemleri saptayarak çözümlere odaklanmak, katılımcı, kendini ifade edebilen, kendine güvenen ve üretken bireyler olmaları konusunda bundan sonra planlanacak çalışmalara destek olmayı amaçladık.

Ergenlikte yetişkinlik dönemi boy uzunluğunun %15'i, vücut ağırlığının %50'si kazanılır. Bu süreçte vücuttaki yağ, su ve hormon miktarlarında olan değişiklikler ve hızlı büyüme nedeni ile enerji ve besin öğelerine olan gereksinim de artar [3]. Ergenlerde VKİ'nin ele alındığı çeşitli çalışmalarda düşük VKİ oranları %2-24,8 arasında bildirilmiştir [3,7-9]. Çalışmamızda düşük VKİ saptanan ergenlerin oranı (kızlarda %44,4, erkeklerde %50) ile çok yüksektir. Yani her iki ergenden biri yetersiz beslenmektedir. Ülkemizde yapılan çalışmalara kıyasla, araştırmamızdaki malnütrisyon oranlarının yüksek olmasının, düşük gelir düzeyi ve kalabalık aile ortamı gibi sosyoekonomik unsurlarla ilişkili olduğunu düşünüyoruz. Ayrıca, sağlık hizmetlerine düzenli ulaşamama da buna katkıda bulunmuş olabilir.

Gençlerin yüksek özgüvenli, sağlıklı ve mutlu erişkinler olabilmeleri için kendilerini geliştirebildikleri uygun ve destekleyici ortamlarda yetişmeleri gerekir [10]. Düşük ekonomik durum ise yaşam kalitesini olumsuz yönde etkiler [1,11]. Bu doğrultuda gençlerin bilgi, beceri, sağlık hizmetleri ve bakıma ulaşımaları büyük önem taşımaktadır [10].

Çalışmamızda, ergenlerin çoğunluğunun annesi çalışmıyordu. Babaları resmi işte çalışanların ise herhangi bir işte çalışmayanlara göre okulda daha başarılı olduğu gözlemlendi. Ebeveynlerden sadece birisinin bile düzenli işe sahip olmasının ergen başarısı üzerine etkisi açıktır.

Son yıllarda gelişmiş ülkelerde sigara kullanma yaygınlığı düşmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ise, özellikle kadınlar ve gençler arasında sigara kullanma yaygınlığı giderek artmaktadır [12]. Sigara kullanımına yol açan sebeplerin erkekler ve kızlarda farklıdır, kızlarda ebeveyn ve arkadaş çevresinin sosyal etkisi, stres gibi sebepler suçlanırken, erkeklerde merak, ebeveyn ve arkadaş ilişkilerinde yaşanan sorunlar üzerinde durulmaktadır, özellikle bir çalışmaya göre [13], sigara içme yönünde algılanan arkadaş baskısı sigara kullanma-

nın tek nedenidir. Genel olarak, erkekler kızlardan daha fazla oranda sigara kullanmaktadırlar. Bunun sebebi yaşanan toplumun kültürel özelliklerinin erkeklerin sigara içmesini desteklemesi ve kızların sigara kullanmasını hoş karşılamaması olabilir [14]. Kızların sigara içme oranı erkekler göre daha az olsa da, sigaranın kızlar arasında da gitgide yaygınlaştığı ve kızların sigara içme oranlarının dünya ortalaması ile karşılaştırıldığında daha yüksek olması önemli bulgulardır [12,14]. Ancak bölgemizde kızların daha çok ev ortamında vakit geçirmesi ve kendini ifade etmesinde karşılaştığı sorunlar bu rakamların gerçeği göstermemesine neden olabilir.

Lise öğrencilerinde yapılan bir çalışmada son bir ayda her gün en az bir sigara içen öğrencilerin oranı kızlarda %3,84, erkeklerde ise %10,14 olup, sınıflarının ilerledikçe ergenlerin sigara içme oranlarının arttığı belirtilmiştir. Bunun sebebi, bu davranışın gençler arasında erişkinliğe geçişin simgesi olarak görülmesi ve yaş ilerledikçe sigaraya ulaşılabilirliğinin artması olabilir [14]. Ankara’da yetiştirme yurtlarında yaşayan ergenlerde yapılan bir çalışmada ise kızların %19,3’ünün, erkeklerin %23,6’sının sigara içtiği tespit edilmiştir [10]. Bizim çalışmamızdaki sigara içme oranları kızlarda %25,8, erkeklerde %39,2 rakamları ile ülkemizdeki diğer çalışmalardan oldukça yüksektir. Bu sonuç, çalışma evreninin sosyoekonomik farklılıklarından kaynaklanıyor olabilir. Dahası, ergenlerin özellikle kızların çeşitli sebeplerle sigara içtiklerini bildirmekte çekingen davrandıkları dikkate alındığında bu oranların daha yüksek olması ihtimali ürkütücüdür.

Düzenli sigara içen ergenin ruhsal belirtilerden duydukları sıkıntı düzeyleri daha yüksektir [10]. Çalışmamızda sigara kullanan ergenlerin okul başarıları daha düşüktür. Ayrıca sigara kullanımı ile intihar düşüncesi ve girişimi arasında önemli bir ilişki gözlenmiştir. Gelecekte, günümüz çocuklarından 250 milyon kişinin tütünle ilişkili hastalıklardan dolayı hayatlarını kaybedebileceği tahmin edilmektedir [12]. Bu sebeplerden ötürü toplumsal bir sorun haline gelmiş olan sigara ve diğer zararlı maddelerin kullanımının önlenmesi, geleceğin yetişkinlerini oluşturacak olan ergenlerin ileriki yaşamlarında bu maddeler sebebiyle karşılaşacakları ruhsal ve bedensel sorunların önüne geçmek için gerekmektedir. Erişkin dönemde sigara içicisi olmayı engellemek için kişilerin sigarayı denememelerini sağlamak çok

önemlidir [14]. Ayrıca, düzenli fiziksel etkinliğin gençlerde zararlı madde kullanımını azalttığı bilindiğinden, ergenlerin spor aktivitelerine katılımını arttırmak zararlı maddelerle mücadelede vazgeçilmez bir unsurdur. Bu bağlamda, ergenler ruhsal ve bedensel sağlığının korunması için düzenli fiziksel aktiviteye teşvik edilmelidirler.

İlköğretimdeki ergenler ortaöğretimdekilere göre daha aktif olup, erkekler kızlardan daha fazla fiziksel aktivite yapmaktadırlar [3,10]. Bunun nedeni kızların daha çok evde vakit geçirmesi, sosyal aktivitelerden daha az faydalanması olabilir, çalışmamızda düzenli sportif faaliyetlere katılma alışkanlığı olan ergen yoktu, ancak ergenlerin yarısına yakını amatör olarak spor yapmaktaydı. Bu ergenleri düzenli spor yapmaya teşvik ederek, gerekli olanakları sağlamak hem yaşam kalitelerinin artmasına, hem de daha zinde ve sağlıklı hissetmelerine katkıda bulunacaktır. Ayrıca sportif aktiviteler, genellikle bireysel olmaktan çok gruplarla yapıldığından ergenin sosyal anlamda kendini ifade edebileceği ortamlara dönüşmektedir. Yapılan çalışmalarda spor yapan ergenlerin yaşam kalitesi skorları daha yüksek [10] ve daha iyi duygu durumuna sahip oldukları saptanmıştır [15].

Cinsel istismar birçok toplumda istismara uğrayan kişi tarafından gizlenmektedir. Bu nedenle olguların büyük kısmı adli makamlara bildirilmediğinden gerçek rakamların bilinenden daha fazla olduğu açıktır. Avrupa’daki verilerin derlendiği bir çalışmada, 16 yaşından önce cinsel istismar sıklığı kızlarda %6-16, erkeklerde %1-15 olarak saptanmıştır [16]. Türkiye’de 389 lise öğrencisiyle yapılan bir çalışmada öğrencilerin %16,5’inin ihmal, %15,8’inin duygusal istismar, %13,5’inin fiziksel istismar ve %10,7’sinin cinsel istismara uğradığı saptanmıştır [17]. Yakın zamanda yayınlanan bir çalışmada ise, olgularının %13,1’inde cinsel istismar aile içidir [18]. Çalışmamızda oran literatüre göre düşüktür, ancak aile içi istismara maruz kalma oranı yüksektir. Bölgemizde kalabalık ve kapalı aile ortamı içinde yaşama aile içi istismarın yüksek olmasına katkıda bulunabilir, ayrıca hem ergenin kendini ifade etmesinde karşılaştığı sorunlar, hem de örneklemimizin küçük olması gerçek sıklığın daha yüksek olduğu kanısını uyandırmaktadır. Bu nedenle, bu konuda yapılacak daha geniş kapsamlı çalışmalara ihtiyaç vardır.

İntihar girişimi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, özellikle ergenlik döneminde önemli bir tıbbi ve sosyal problemdir. Her yıl beş gençten birinin ciddi şekilde intiharı düşündüğü, ergenlerin %5-8'nin intihar girişiminde bulunduğu saptanmıştır [19,20]. Ergenlikteki intihar girişimlerinde risk faktörleri arasında hastalık, aile içi şiddet, daha önceki intihar girişimleri, depresyon gibi psikopatolojik faktörler, alkol-madde kullanımı, ailede intihar girişim öyküsünün olması yer almaktadır [20]. İntihar girişimi kızlarda daha siktir fakat ölümle sonuçlanan girişimler erkeklerde daha fazladır [21].

Ülkemizde yapılan bir çalışmada kendilik saygısı ile anne baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirtilmektedir. Sevgi ve sevecenlikle ele alınan, güvenli ve demokratik aile ortamında yetişen çocukların olumlu kendilik geliştirdikleri; belirsiz, güvensiz, soğuk aile ortamında yetişen çocukların olumsuz kendilik geliştirdikleri bilinmektedir [5]. Çalışmamızda intihar düşüncesi ve/veya girişimi olan ergenlerin oranları literatürle uyumludur. Ailede intihar öyküsü olması ve ergenin fiziksel veya psikolojik travmaya uğraması ise intihar riskini artırmada önemli etkenlerdir. Burada ergenin ilk rol modeli olan ebeveynin kişilik özellikleri ve yaşam algılarının önemi bir kez daha dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak, erişkinliğe fiziksel, ruhsal ve bedensel geçişin tamamlandığı ergenlik dönemi beraberinde pek çok sorun getirebilmektedir. Bölgemizde beslenme problemleri, sigara kullanımı ve fiziksel şiddete maruziyet en sık karşılaşılan sorunlar olup, sigara kullananlarda ve şiddete maruz kalanlarda intihar girişiminde bulunma oranı çok daha yüksektir. Geleceğin yetişkinleri olan ergenlerin bu dönemi en sağlıklı şekilde tamamlamaları için toplumun her kademesinde onlara sağlık, eğitim ve bakım hizmeti sağlayanların ergenlik süreci ve kendine has sorunlar konusunda bilinçlendirilmeleri gerekmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarlar çıkar çatışması olmadığını bildirmişlerdir.

Finansal Destek: Bu çalışma için herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

KAYNAKLAR

- Altıparmak S, Taner Ş, Türk Soyer M, Eser E. İzmir/Bornova ilköğretim ikinci kademe devlet okullarındaki ergenlerde yaşam kalitesi. *Anadolu Psikiyatr Derg* 2012;13:167-173.
- Alikaşifoğlu M. Approach to adolescent. *Turk Arch Pediatrics* 2005;40:191-198.

- Aksoydan E, Çakır N. Adölesanların beslenme alışkanlıkları, fiziksel aktivite düzeyleri ve vücut kitle indekslerinin değerlendirilmesi. *Gulhane Med J*. 2011;53:264-270.
- Ercan O, Alikashişoğlu M, Erginöz E, ve ark. İstanbul lise gençlerinde riskli davranışların sıklığı ve cinsiyete göre dağılımı -Cerrahpaşa Gençlik Sağlığı Araştırması- 2000. *Türk Pediatri Arşivi* 2001;36:199-211.
- Özcan S, Kurdak H, Akpınar E, et al. Adölesanlarda Cinsel Sağlık ve Sorunlar. http://www.ailehekimligi.com.tr/userfiles/Adolesanda_cinsel_saglik_ve_sorunlar.doc/
- Aruoba O. Benlik. İstanbul: Metis Yayınları, 2005;12-50.
- Özenoğlu A, Kumcağız H, Tokay A, et al. Relationships of body image and eating attitudes with sociodemographic, psychologic and nutritional factors in university students attending first classes. *Turk Klinikleri J Med Sci* 2013;33:972-980.
- Kayhan EŞ, Şahin TK. Konya'da iki yetiştirme yurdunda barınan adölesanların beslenme durumları. *Beslenme ve Diyet Dergisi* 2000;29:25-33.
- Şanlıer N, Güler A. İlköğretimin ikinci kademesinde eğitim gören öğrencilere verilen beslenme eğitiminin öğrencilerin beslenme bilgi düzeyi ve alışkanlıklarına etkisi. *Beslenme ve Diyet Dergisi* 2005;32:31-38.
- Karadağ Çaman Ö, Özcebe H. Ankara'da yetiştirme yurtlarında yaşayan ergenler: Ruhsal belirtileri, fiziksel etkinlik düzeyi ve ilişkili etkenler. *Türk Psikiyatri Derg* 2011;22:93-103.
- Havlioğlu S, Koruk İ. Göçebe mevsimlik tarım işçisi ergenlerde yaşam kalitesi düzeyi ve sorun davranışları. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi* 2013;11:11-22.
- Kelleci M, Gölbaşı Z, İnal S, Kavakçı Ö. Sigara içen ve içmeyen üniversite öğrencilerinin stresle başa çıkma tarzları: Cinsiyetin etkisi. *Cumhuriyet Tıp Derg* 2012;34:9-16.
- Mc Ardle P, Wiegiersma A, Gilvarry E, et al. European adolescent substance use: the roles of family structure, function and gender. *Addiction* 1997;97:329-336.
- Arslan HN, Terzi Ö, Dabak Ş, Pekşen Y. Substance, cigarette and alcohol use among high school students in the provincial center of Samsun, Turkey. *Erciyes Med* 2012;34:79-84.
- Thirlaway K, Benton D. Participation in physical activity and cardiovascular fitness have different effects on mental health and mood. *J Psychosom Res* 1992;36:657-665.
- Lampe A. The prevalence of childhood sexual abuse, physical abuse and emotional neglect in Europe. *Z Psychosom Med Psychother* 2002;48:370-380.
- Zoroğlu SS, Tüzün Şar V, Kora M, et al. Probable results of childhood abuse and neglect. *Anadolu Psikiyatr Derg* 2001;2:69-78.
- Taner H.A, Çetin F.H, Işık Y, İşeri E. Cinsel istismara uğrayan çocuk ve ergenlerde psikopatoloji ve ilişkili risk etkenleri. *Anadolu Psikiyatr Derg* 2015;16:294-300.
- Gould MS, Greenberg T, Velting DM, Shaffer D. Youth suicide risk and preventive interventions: a review of the past 10 years. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 2003;42:386-405.
- Yalaki Z, Çakır İ, Taşar A, et al. Anne ve ergenlerdeki depresif belirtilerin ergen intiharları ile ilişkisi. *Dicle Med J* 2012;39:350-358.
- Duman M, Özdemir D, Demir K, et al. Çocuk acil servisine intihar girişimi ile başvuran olguların özellikleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 2004;18:236-240.